

KÜRESELLEŞMENİN DEMOKRATİKLEŞMEYE ETKİLERİ VE TÜRK DEMOKRASİSİ

Abdullah ÖZKAN

İletişim Bilimleri Uzmanı, Dr.

GLOBALIZATION'S EFFECTS ON DEMOCRATIZATION AND TURK DEMOCRACY

Abstract: In globalization process, democracy and demands of human rights comes to the most important place and democratic management understanding takes the basis of international legitimation.

Democracy takes on an important role in globalization process. Without law system, effective management and democracy, its impossible to operate global system in an healthy form. Democratization does constitute substructure of globalization process. Democratization will help global process and global dynamics will demolish presser and ideological political regimes.

In the globalization process, examining the situation of Turk democracy, there can be experienced important deficiencies. Turk democracy has a lot of structural and towards to practice problems. To solve these problems, there is not taken necessary steps. So that, democracy doesn't establish to our community.

Turkey, while does not adopts democracy culture, it will be compelled to live far from global process and will be back from epoch. To fit to the globalization process, first Turkey must solve the democracy problem and must see democracy as a culture.

Keywords: Globalization, Democratization, Turk Democracy,

KÜRESELLEŞMENİN DEMOKRATİKLEŞMEYE ETKİLERİ VE TÜRK DEMOKRASİSİ

Özet: Küreselleşme sürecinde demokrasi ve insan hakları talepleri ön plana çıkmakta, uluslararası meşruiyetin temelini demokratik bir yönetim anlayışı oluşturmaktadır.

Demokrasi, küreselleşme sürecinde çok önemli bir rol üstlenmektedir. Hukuk sistemi, etkin yönetim ve demokrasi olmadan küresel sistemi sağlıklı bir şekilde işletmek mümkün değildir. Küreselleşme sürecinin altyapısını demokratikleşme oluşturmaktadır. Demokratikleşme küresel sürecin önünü açacak, küresel dinamikler baskıcı ve ideolojik siyasal rejimleri yıkacaktır.

Küreselleşme sürecinde Türk demokrasisinin durumu incelendiğinde önemli eksikliklerin bulunduğu görülmektedir. Türk demokrasisi hem yapısal hem de uygulamaya dönük olarak pekçok sorun yaşamaktadır. Bu sorunların çözümünü için gerekli adımlar atılmadığı için de demokrasi bir kültür olarak toplumumuza yerleşmemektedir.

Türkiye, demokrasi kültürünü içselleştiremediği sürece, küresel süreçten kopuk yaşamaya mahkum olacak, çağın gerisinde kalacaktır. Küreselleşme sürecine ayak uydurmak için öncelikle Türkiye'nin demokrasi sorununu çözmesi, demokrasiyi bir kültür olarak benimsemesi gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Globalleşme, Demokratikleşme, Türk Demokrasisi

I. GİRİŞ

Küreselleşme olgusu, demokrasi ve insan hakları gibi değerleri bütün dünyaya ileten bir işleve sahiptir. İletişim imkanlarının ve kanallarının denetlenemez olduğu küreselleşen dünyada, bireylerin ve halkın düşüncelerini "kontrol" etmeye çalışan yönetimler, etkinliklerini ve meşruiyetlerini kaybetmektedirler. Bilgi toplumunun oluşturduğu iletişim çoğulluğu kitlelerin denetimini imkansız hale getirmekte, özgürlük ve demokrasi küresel bir kimliğin temel referans noktaları olarak ortaya çıkmaktadır [1].

II. KÜRESELLEŞME KAVRAMI

Küreselleşme; ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel alanlarda bazı ortak değerlerin yerel ve ulusal sınırları aşarak dünya çapında yayılması olarak tanımlanmaktadır [1].

Bu genel tanıma rağmen, küreselleşmenin tanımı üzerinde tam bir ittifak sözkonusu değildir. Küreselleşmeyi ele alan pekçok çalışma, küreselleşme kavramına farklı açılardan yaklaşmakta, kendilerince önemli buldukları unsurları ön plana çıkartmaktadırlar.

Robertson, küreselleşmeyi "hem dünyanın küçülmesini simgeleyen, hem de bir bütün olarak dünyanın bilincinin güçlenmesine gönderme yapan bir kavram" olarak tanımlamaktadır. Robertson, küreselleşmenin modernliğin doğrudan bir sonucu olarak görülemeyeceğine dikkat çekerek, "küreselleşme ile modernleşmeyi bir tutmak da yanlış olacaktır" demektedir [2].

"İnsanların ve metaların dünyanın bir noktasından çok uzaklardaki bir başka noktaya ulaşım süreci giderek azalmakta, mekanın oluşturduğu engeller aşılmakta ve dünya küçülmektedir" diyen Anderson, küreselleşmeyi

kalkınma için işbirliği politikalarının genel hedefleri; demokrasi ve hukukun üstünlüğünün yanısıra, insan hakları ve temel hak ve özgürlüklere saygıdır. Demokrasi ve insan haklarına saygı, evrensel ortak değerlere bağlılığın da göstergesidir. AB'nin insan hakları, demokrasi ve hukukun üstünlüğüne saygı gösterilmesi ve yüceltilmesi yönünde aldığı bu tavır aynı zamanda Birleşmiş Milletler sözleşmesi ve İnsan hakları evrensel bildirgesi'nin de bir gereğidir..." [10].

VI. EKONOMİK ve SİYASAL İSTİKRARIN ANAHTARI: DEMOKRASİ

1993 yılında gerçekleştirilen Birleşmiş Milletler Dünya insan hakları konferansı'nın sonuç bildirgesinde de, ulusal, kültürel ya da başka herhangi bir gerekçenin insan hakları evrensel bildirgesi'nde en üstün tutulan ilkelerin önüne geçemeyeceği belirtilerek, insan haklarının evrensel niteliği vurgulanmıştır. Yurttaş hakları ve siyasal haklar ile ekonomik, sosyal ve kültürel haklar arasında ayrımı engelleyen bölünmezlik ilkesine vurgu yapılmış ve insan üzerinde odaklaşan yeni bir kalkınma tanımı ortaya konmuştur. Ayrıca insan hakları, demokrasi ve kalkınmanın karşılıklı bağımlılığına da dikkat çekilmiştir. BM'nin insan hakları konferansında ayrıca insan hakları, bireyin eksiksiz gelişmesi için gerekli bir koşul sayılmış, demokratik toplum da bireyin gelişimi ve bu hakların kullanılmasında için vazgeçilmez unsur olarak kabul edilmiştir [10].

Görüldüğü gibi demokrasi ve insan hakları hem uluslararası metinlerin temel dayanağını oluşturmakta, hem de ülkeler arasındaki dialog ve işbirliklerin ana unsuru haline gelmektedir.

Küreselleşme sürecinde dünya artık demokrasi ile arasındaki bariyerleri birer birer kaldırmaktadır. Ekonomik ve siyasal ilişkilerin, demokrasiden ve insan haklarından bağımsız gelişmesi mümkün olmamaktadır. Demokrasi, aynı zamanda ekonomik ve siyasal istikrarın ve gelişmenin de en güvenilir dayanağını oluşturmaktadır [11].

VII. KÜRESELLEŞMENİN İŞLETİM SİSTEMİ: "DEMOKRASİ!.."

Küreselleşmeyi "altından yapılmış bir deli gömleği" ne benzeten Thomas Friedman, "küreselleşme sürecine ayak uydurmak isteyen her ülke bu deli gömleğini mutlaka giymek zorundadır!" demektedir [12].

Altından yapılmış deli gömleğini Margaret Thatcher'in imal ettiğini belirten Friedman, "Bu gömlek her mevsimde giyilebilecek tek kıyafettir ve herkesin bedeni de ona uymak zorundadır" diyor. Friedman, deli gömleğini giyip küreselleşme sürecine eklenilebilmek için devlet yönetiminden para piyasalarına, özelleştirmeden düzenleyici kurullara kadar bir dizi reformun mutlaka yapılması gerektiğinin altını çiziyor.

Her ülke bu gömleği giyebilmek için form tutmalı, kendini gömleği giyebilecek hale getirmeli diyen Friedman, "bu gömleği giymeden küreselleşmek mümkün değil, kimse bunu aklından çıkarmamalı" uyarısında bulunuyor.

Ülkelerin devlet ve yönetim sistemlerini bilgisayarların "işletim sistemlerine", bu sistemlerin içeriğini de "yazılımlara" benzeten Friedman, küreselleşme sisteminin işleyişini ve demokrasiyle ilişkisini şöyle tanımlıyor: "Sizin eğer devlet ve hükümet yapınız eskimiş ise küreselleşmenin gerektirdiği yazılım sistemini işletemezsiniz. O zaman sistem kilitlenir. Bugün artık bütün ülkelerin liderleri, uluslararası yatırımcılara "gelin bize yatırım yapın" diye sesleniyor. Ama o ülkelerin çoğunda sözünü ettiğim işletim ve yazılım sistemi, uluslararası sermayenin işleyeceği gibi değil. O yüzden de yüksek voltajlı bir elektrik teli gibi olan sermaye o ülkelere gidince sistem iflas ediyor. Bu yüzden yeni yazılım (küreselleşme) için işletim sisteminizi (devlet/hükümet) değiştirmelisiniz. Geçen yıl en hızlı büyüyen ülke Bostwana, en kötüsü ise Zimbawe idi. İkisi arasındaki fark şuydu: Bostwana'da temel sistem iyiydi, şeffaftı. Ötekinde ise bol miktarda hırsız vardı. Adil yargılama yoktu. Hepsinden önemlisi de demokrasi yoktu!..."

Demokrasiyi, küreselleşme süreci için "olmazsa olmaz" bir gereklilik olarak niteleyen Friedman, "çağdaş hukuk sistemi, iyi kurumlar, etkin yönetim ve demokrasi olmadan küreselleşme sistemini işletmek mümkün değildir" uyarısını yapıyor.

Küreselleşme sürecinde siyasetin de artık "ekonomik ve teknolojik sermayeyi ülkeye çekme ve bu akışı yönetme sanatı" haline geldiğini belirten Friedman, demokrasinin önemine birkez daha dikkat çekiyor: "Yabancı sermayeyi çekebilmek için ülkede demokrasi, hukuk düzeni, hür basın ve düzenleyici kurullara ihtiyaç vardır. Bu temel yapı sağlam oluşturulduktan sonra sermaye de, teknoloji de kendiliğinden geliyor..." [12].

VIII. KÜRESELLEŞMENİN ALTYAPISI: DEMOKRATİKLEŞME

"Küreselleşme nereden geldi?" sorusuna, New York Times Gazetesi'nin dış politika yazarı Thomas Friedman, tek kelimeyle cevap veriyor: "Demokratikleşmeyle..." [12].

Yazdığı "Lexus ve zeytin ağacı" kitabıyla küreselleşmenin geleceğini sorgulayan Friedman, "dijitalleşmeyle teknolojinin demokratikleşmesi, finans piyasalarının oluşmasıyla finansın demokratikleşmesi ve fiberoptik kablolarla bilginin demokratikleşmesi küreselleşmenin altyapısını hazırlamıştır" demektedir [13].

VIII.1. Teknolojinin Demokratikleşmesi

Teknolojinin demokratikleşmesi, bilgisayarlaşma, telekomünikasyon teknolojileri, minyatürleşme, sıkıştırma teknolojisi ve dijitalleşme gibi çeşitli yeniliklerin 1980'lerde biraraya gelmesi sonucu ortaya çıkmıştır.

Öyle ki, mikroçip teknolojisindeki ilerlemeler, son otuz yıl içinde bilgisayarların işlem gücünün yaklaşık her onsekiz ayda bir iki katına çıkmasını, sıkıştırma teknolojisindeki ilerlemeler ise bir inç karelik disk yüzeyinde saklanabilen veri miktarının 1991 yılından beri her yıl yüzde 60 oranında artmasını sağlamıştır. Öte yandan bu saklama kapasitesinin maliyeti megabayt başına 5 dolardan 1 sente düşmüş, böylece bilgisayarları hergün biraz daha güçlü ve daha ulaşılabilir kılmıştır. Telekomünikasyon teknolojisindeki yenilikler de telefon görüşmelerinin ve veri transferlerinin maliyetini sürekli düşürürken, bir telefon hattıyla, kabloyla ya da radyo sinyaliyle aktarılacak enformasyonun miktarını, hızını ve uzaklığını sürekli artırmıştır.

"Teknolojinin demokratikleşmesi, üretimi de küreselleştirmektedir" diyen Friedman, şu değerlendirmeyi yapmaktadır:

"Günümüzün küreselleşmesi, gelişmekte olan ülkelerin gelişmiş ülkelere hammadde yollamasından, onların da bunları tamamlanmış ürünlere dönüştürerek geri göndermesinden ibaret değildir. Teknolojinin demokratikleşmesi sayesinde bugün her ülke son derece karmaşık ürün ve hizmetlerin üreticisi veya alt yüklenicisi olmak için gerekli teknolojiye, hammaddeye ve parasal kaynaklara ulaşma şansına sahiptir. Dünyayı giderek birbirine yaklaştıran gizli faktörlerin en önemlilerinden biri de budur. Tayland'ı bir pirinç ülkesi olmaktan çıkarıp dünyanın ikinci büyük pikap üreticisi ve dördüncü büyük motosiklet üreticisi yapan şey, teknolojinin bu demokratikleşme sürecidir..." [13].

VIII.2. Finansın Demokratikleşmesi

Friedman'a göre, teknolojinin demokratikleşmesi, küreselleşmenin ikinci önemli itici gücü olan finansın demokratikleşmesine katkıda bulunmuş, insanların yatırım yapma biçimini değiştirmiştir. Halka hertürlü şirketten ve hertürlü kârdan bir pay sunan hareketli bir tahvil piyasasının ortaya çıkması, insanları finans piyasasında buralara yöneltmiş ve daha önce küçük yatırımcının elinin uzanamadığı kârlardan küçük bir parça koparabilme şansı vermiştir.

Uluslararası piyasalarda da büyük bankaların yabancı devletlere ve şirketlere verdikleri borçlar bir anda menkul değerlere çevrildi. İlk defa Latin Amerika'da uygulanan sistemde, Latin Amerika'nın ABD'deki bankalara olan borçları ABD hükümetinin güvencesindeki tahvillere dönüştürüldü. Sonra bu tahviller ya bankalar tarafından varlık hanelerine yazıldı ya da normalden

yüksek faizlerle halka, yatırım fonlarına ve emeklilik fonlarına satıldı. Böylece insanlar birden bire Latin Amerika'nın, Meksika'nın, Brezilya'nın ya da başka bir ülkenin borcunun bir parçasını satın alabilir hale geldi. Bu tahviller hergün el değiştiriyor ve değerleri o ülkenin ekonomik performansına göre alçalıp yükseliyor.

Friedman finansın demokratikleşmesinin sağladığı olanakları şöyle sıralamaktadır:

"Finansın demokratikleşmesi sayesinde; dünya, bir avuç ülkenin ulusal borcunun bir avuç bankacının elinde bulunduğu bir dünya olmaktan çıktı. Önce pekçok ülkenin ulusal borcunun pekçok bankacının elinde bulunduğu bir dünyaya, sonra pekçok ülkenin ulusal borcunun bazı varlıklı bireylerin ve bankacıların elinde bulunduğu bir dünyaya ve en sonunda bugün çok sayıda ülkenin ulusal borçlarının emeklilik ve yatırım fonları aracılığıyla çok sayıda bireyin elinde bulunduğu bir dünyaya geçildi" [13].

VIII.3. Enformasyonun Demokratikleşmesi

Bugün uydu antenleri, internet ve televizyon sayesinde akla gelebilecek her türlü duvarın ötesini görebiliyoruz. Dünyaya bakma biçimimizi değiştiren bu gelişmenin adı Friedman'a göre "enformasyonun demokratikleşmesi"dir.

Enformasyon alanındaki büyük atılım, televizyonun küreselleşmesiyle başladı. Soğuk savaş döneminin büyük bir bölümü boyunca televizyon ve radyo yayıncılığı herkesin girebildiği bir iş değildi. Çünkü yayın için kullanılacak spektrumlar ve teknolojiler kısıtlıydı. Televizyon yayınlarının büyük bir bölümünü doğrudan devletler yönetiyor ya da sıkı şekilde denetliyordu. Bu durum ilk olarak hava yoluyla yapılan yayımlara göre çok daha fazla sayıda kanal taşıyabilen kablolu televizyonun geliştirilmesiyle ABD'de değişmeye başladı. 1980'lerden sonra ise uydu fırlatmanın azalan maliyeti, çok kanallı televizyonun bütün dünyaya yayılmasına neden oldu.

Bu uydu sinyallerini almaya yarayan antenlere ise başlangıçta ancak büyük kablolu sistemlerin gücü yetiyordu. Ama çok geçmeden teknolojinin demokratikleşmesi ve özellikle minyatürleşmesi sayesinde dünyanın dört bir yanındaki insanlar balkonlarına koydukları küçük bir çanak antenle uydu sinyallerini almaya başladılar. Televizyon yayıncılığı üzerindeki sınırlamalar birden kalkınca ortaya devasa bir yeni izleyici kitlesi çıktı.

"Devletlerin ülke sınırları hatta köy sınırları dışındaki hayata ilişkin bilgilerin insanlara ulaşmasını engelleyebildikleri günler artık çok geride kaldı. Dışarıdaki hayatı karalamak ve olduğundan kötü göstermek de artık imkansız hale geldi. İçerideki hayatın propagandasını yapmak ve onu olduğundan iyi göstermek de olanaksız..." diyen Friedman, demokratikleşmenin enformasyon alanında neden olduğu değişiklikleri şöyle

sıralamaktadır:

“Enformasyon alanındaki demokratikleşme, finans piyasalarında da köklü değişikliklere neden oluyor. Bugün yatırımcılar teknolojinin onlara sunduğu imkanlardan yararlanarak dünyanın her yanından hisse senedi ve tahvil alıp satabiliyor, bu işlemi de evlerindeki bilgisayardan kolaylıkla yapabiliyorlar. Enformasyon alanındaki gelişme ve demokratikleşme, finans piyasalarındaki işlemlere hız kazandırırken, herkese de bu piyasalara kolaylıkla ulaşabilme imkanı sunmaktadır...” [13].

Teknolojinin, finansın ve enformasyonun üzerindeki denetim ve baskıların kalkması, Friedman'ın deyimiyle “demokratikleşmesi”, küresel sürecin bugünkü hızına kavuşmasında da çok büyük önem taşımaktadır. Bir anlamda demokratikleşme küreselleşmenin altyapısını oluşturmaktadır.

IX. TÜRKİYE'DE DEMOKRASİNİN GÖRÜNÜMÜ

Demokrasi, özgürlüklerin yok edilmesine engel olan bir sistemdir. Demokrasi, bireysel özgürlüklerin teminatı olmaktan çıktığı anda, totaliter bir rejim haline dönüşmektedir. Totaliter yönetim, değişik adlar altında devam edebilmekte, demokratik yollarla elde edilen iktidar da pekala keyfi uygulamalar yapabilmektedir. Bir iktidarı baskıcı ve keyfi olmaktan alıkoyan şey, bu iktidarın kaynağı değil, sınırları ve kuralları olmaktadır [14].

İktidarın keyfi bir hale gelmesini önlemek için ise demokrasinin ahlaki olarak tanımlanan 'demokratik denetim' yolları öngörülmektedir. Bunu da yeterli bulmayan Hayek, şu tesbiti yapmaktadır:

“Eğer bir demokrasi, belirlenmiş kurallara bağlanamayacak bazı yetkilerin kullanılmasını gerektiren işlere girişirse, iktidar ister istemez keyfi bir hale gelecektir. Demokratik bir yönetim, ancak devletin fonksiyonlarının serbest bir tartışma ile üzerinde anlaşmanın mümkün olduğu zamanlarda ve yerlerde başarılıdır. Yasama ve hükümeti oluşturarak yürütme görevini de üstlenmesi gereken bir meclise birtakım parlamento üstü güçlerin, isteklerinin dayatılmasına rıza göstermek, hangi yüce amaçlarla olursa olsun totalitarizme davetiye çıkarmaktır” [15].

Bir demokrasinin işleyebilmesi için özel bir çevre; buna bağlı olarak sorumlu ve eğitilmiş bir halk; belirli bir iktisadi gelişme düzeyi, sosyal bazı ilişkiler gerekmektedir. Bunların tümünün üstünde ve ötesinde demokratik bir şekilde oyun kurallarına uyulması istenir. Serbest ve samimi seçimler, kaybedenlerin sonuca razı gelerek seçmenlere saygı duyması, çoğunluğun azınlığın muhalefet hakkına saygı göstermesi ve azınlığın ilerdeki bir seçimi kazanması halinde yönetimi devredebilmesi... Demokrasi uygulamasında bu prensiplerin tümünün tam

olarak uygulanması hiçbir zaman başarılammışsa da, bu hedeflere ciddi olarak yönelme ve bu yönde ciddi çaba gösterme halinde de sistem “demokratik” olarak adlandırabilmektedir [16].

Demokrasinin, tam anlamıyla işlerlik kazanabilmesi için şu şartları taşıması gerektiği vurgulanmaktadır:

- Egemenlik halka ait olmalıdır. Temsilcilere yetki sınırlı bir şekilde verilmiş olmalı ve her an geri alınabilmelidir.

- Farklı alternatifler arasından bir seçim yapma imkanı tanınmalıdır.

- Demokrasi ancak bir hukuk devletinde yaşar. Kanunların üstünlüğü sağlanmalıdır.

- Halkta vatandaşlık bilinci geliştirilmelidir.

- Demokrasi sadece seçimden seçime varlığını gösteren bir rejim değildir. Çoğulculuk, gündelik yaşamda da kendini hissettirmelidir.

- Demokrasinin fonksiyonu, sadece siyasi müesseselerle sosyal güçler arasında bir denge sağlamaktan ibaret değildir. Bu ideal, fertlerin yaşantılarının her aşamasında bir ana prensip olarak göz önüne alınmalıdır

- Demokrasi için gelişmiş bir toplum yapısı ve dengeli bir büyüme sağlanmalıdır.

- Kişisel özgürlükler zedelenmeden güvenlik sağlanmalıdır

- Demokrasi, kişiye dayanan bir rejim olduğuna göre, herşeyden önce kişiler rasyonel olmalıdır [16].

Demokrasinin bir ülkede yerleşebilmesi için demokratik bir sürecin yaşanması ve şartların oluşması gerekir. Avrupa'da demokrasinin, ulusal devletlerin kurulmasından ve sanayi devriminden sonra ortaya çıktığı gözönüne alınırsa, demokrasinin gerçekleşebilmesi için milli birlik, iç barış, ekonomik taban ve kültürel birikimin bulunması gerektiği görülür. Bu nedenle de Türkiye'de demokrasi, bu şartlar gözönüne alınmadan düşünülemez [17].

Türkiye'de demokrasi açısından ciddi sıkıntılar yaşandığını belirten Hüsnü Erkan, bu yüzden Türkiye'de demokratikleşmenin stratejik önceliğe sahip bir konu olduğuna dikkat çekmektedir. Türkiye'de demokrasinin görünümüne bakıldığında hiç de içacı bir durumun olmadığını belirten Erkan, Türk demokrasisinde yaşanan sorunları ana başlıklar halinde şöyle sıralamaktadır [18]:

• Demokrasinin temelinde özgür ve bağımsız, yani 'bireyci kişilik modeli' varken, Türk siyasi modelindeki kişi egemenliğinde 'bağımlı ve sosyal kişilik modeli' geçerlidir. Bağımlı kişiliğin "kontrol odağı" kendi içinde değil, başka bir üst otoritededir. Üst otoriteden emir alınarak harekte geçilir ve karar üst otoriteden beklenir. Bu nedenle kişi dokunulmazlığı ile temel özgürlükler anayasamızda yer almasına karşın ülkemizde ciddi bir insan hakları sorunu yaşanmaktadır.

• Kişi egemenliği modeli, kapalı toplum yaratıyor. Türkiye'deki kapalı toplum modeli kişisel güçle sınırlı kaldığı için örgütlenme düzeyi de görece kısmi kalıyor. İnsanlar kendi güç pozisyonlarıyla orantılı olarak kapalı toplum modelleri yaratıyorlar. Açık toplum yerine, kişi egemenliğinin yarattığı, bağımlı insanların kendi inisiyatifini kullanmadığı kapalı devreler, Türk politikasındaki örgütlenmeyi, çoğulculuğu ve katılımı engelliyor. Politikaya da daha çok kişi egemenliği biçiminde güç pozisyonuna sahip kişiler egemen oluyor. Bu kişiler ülke sorunlarını çözmek yerine kendi egemenliklerini daha da pekiştirmek için çaba harcayınca, ülke sorunları da çözümsüz kalıyor.

• Kişi egemenliği modeli demokrasinin temel unsuru olan seçimlere de yansıyor. Kişi egemenliği nedeniyle seçimlerde devamlı olarak egemen pozisyondakiler seçiliyor. Böylece seçimlerden beklenen yenilenme işlevi yerine getirilemiyor. Bu nedenle Türk demokrasisi, "şekli ve seçimlik demokrasi" olmaya devam ediyor.

• Çağdaş çoğulcu demokrasilerde parlamento çoğunlukla örgütlü sosyal grupların temsilcilerinden oluşmaktadır. Oysa Türkiye'de kişisel katımda herkes kendini temsil ettiği için sosyal kesimler ve onların çıkarları parlamentoya yeterince yansımamaktadır. Bilgi toplumu katılımcı demokrasiye dayanır. Ancak Türkiye'de örgütlerin kişilere bağlılığı, katılma sürecini engellemektedir. Sosyal gruplar ve onların ortak çıkarlarından daha çok, güçlü kişilerin egemenliği, keyfiliğe dayalı politik uygulamalara kaynaklık etmektedir.

• Türkiye'de demokrasinin ayrılmaz parçası olan siyasal partiler de alternatif program ve konseptlere dayalı çözümler sunmak yerine, yalnızca alternatif "egemen kişi" sunmaktadır. Bu kişiler de çözüm üretmeden, popülist politikalarla sadece kendi egemen konumunu düşünmektedir. Bu durum, siyasal partilere olan güveni de zedelemektedir.

• Demokrasilerde iktidarın gücünün yine demokratik yollarla sınırlanma gereklidir. Ancak Türkiye'de örgütlü katılımın yaygın olmaması nedeniyle, demokratik kontrol mekanizmalar yetersiz kalmaktadır. Durum böyle olunca da, yönetenler, iktidar imkanlarını kullanmaları nedeniyle kontrol fonksiyonu yapması

gerekenleri de kendi kontrolleri altına alabilmektedirler.

• Demokrasilerde devletin temelini hukuk, yani ilke ve kurallar oluşturur. Bu sayede keyfilik de ortadan kalkar. Oysa Türkiye'de demokrasi kültürü tam olarak yerleşmediği için, hukuk kuralları çoğu kez uyulması gereken ilkeler değil, aksine etrafından dolaşılması gereken engeller olarak görülmektedir.

• Türkiye'de kişi egemenliğinin varlığı, başarı ilkesini de devre dışı bırakıyor. Bunun yerine "ilişki" ilkesini ikame ediyor. İlişki ilkesi, politik ve sosyal bağımlılıklara dayalı olduğu için, demokrasi ve ekonomik gelişme yönünde değil, kişi egemenliklerini güçlendirici yönde işliyor.

• Türkiye'de toplumsal hayatın her düzeyinde kişi egemenliklerinin ve bağımlı kişilik yapısının yaygınlığı, demokrat insanların ve demokratik davranışların sınırlı kalmasına yol açmaktadır. Bu nedenle Türk demokrasisi, demokratları olmayan bir demokrasi görünümü arzutmekte, şekli olmaktan kurtulamamaktadır.

• Türkiye'de ne yazık ki, özgür ve bu özgürlüğünü sorumluluk bilinci içinde kullanan kamuoyundan söz etmek de mümkün değildir. Kamuoyu oluşturmada ön planda olan işadamları ve medya kuruluşları, hem kendileri egemen konumdadılar hem de politik iktidarla kişisel çıkar ilişkisi içine giriyorlar. Karşılıklı sağlanan destek ve çıkarlar, özgür bir kamuoyunun oluşumunu engellemektedir.

X. SONUÇ

Küreselleşme, ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel alanlarda ortak değerlerin ulusal sınırları aşarak dünya çapında yaygınlaşmasına olanak tanımakta, pekçok değişimi de beraberinde getirmektedir.

Ortak değerlerin dünya çapında yaygınlaşmasına da yardımcı olan küreselleşme süreci, insanlığın en temel ortak değerlerinden olan demokrasinin de yaygınlaşmasına, bir kültür olarak kurumsallaşmasına katkıda bulunmaktadır.

Küreselleşme sürecinde artık demokrasi ve insan hakları taleplerinden kaçınmanın mümkün olmadığı görülmüş, insan haklarına dayalı demokratik bir yönetim anlayışının, uluslararası meşruyetin temelini oluşturduğu gerçeği kabul edilmeye başlanmıştır.

Küreselleşme sürecinin demokratikleşmenin önünü açacağı ifade edilmekte, küresel dinamiklerin baskıcı ve ideolojik siyasal rejimlere yıkıcı bir etki yapacağı vurgulanmaktadır. Birey, küreselleşme sürecinde uluslararası kontrol mekanizmalarına kavuşurken; devletin kontrol alanı daralmakta, egemenlik alanı küresel aktörler tarafından paylaşılmaktadır.

Demokrasi, küreselleşme süreci için önemli bir gereklilik arz etmekte, hukuk sistemi, etkin yönetim ve demokrasi olmadan küresel sistemi sağlıklı bir şekilde işletmek mümkün gözükmemektedir. Küresel sistemin "işletim sistemi" olarak demokrasi gösterilmektedir. Thomas Friedman'ın da işaret ettiği gibi, "dijitalleşme" teknolojinin demokratikleşmesini, "finans piyasalarının oluşması" finansın demokratikleşmesini, "fiber optik kablolar" ise bilginin demokratikleşmesini sağlamış, böylece de "demokratikleşme" küreselleşme sürecinin altyapısını hazırlamıştır. Teknoloji, finans ve enformasyonun demokratikleşmesi sağlanmasaydı, küreselleşme süreci bugünkü hızına asla kavuşamaz, bugün yaşadığımız değişim ve dönüşümleri bu boyutta yaşayamazdık.

Küreselleşme sürecinde Türk demokrasisinin nerede yer aldığı sorusuna cevap arandığında ise, Türk demokrasisinin hem yapısal hem de uygulamaya dönük pek çok sorun yaşadığı görülmektedir. Bu sorunların çözümü için kararlı adımlar atılmadığı için de demokrasi bir kültür olarak toplumumuza yerleşememektedir.

Demokrasinin bir kültür olarak toplumumuza yerleşebilmesi için öncelikle egemenliğin halka ait olduğu kabul edilmeli, halkta vatandaşlık bilinci geliştirilmeli, kanunların üstünlüğü sağlanmalı, çoğulculuk ilkesi hayata geçirilmeli, demokrasi için gerekli olan gelişmiş bir toplum yapısı ve dengeli büyüme sağlanmalı, güvenlik kişisel özgürlükler zedelenmeden sağlanmalı ve kişilere farklı alternatifler arasından seçim yapabileme imkanı tanınmalıdır.

Demokrasi kültürü için gerekli olan bu şartların çoğu Türk demokrasisinde bulunmamakta, özellikle hukuk kuralları, çoğulculuk, özgürlük ve egemenlik gibi temel konularda eksiklikler gözlenmektedir. Türk demokrasisinin mevcut hali için "yaralı demokrasi" tanımlaması yapılmakta, yasalarımızda yer alan pek çok yasakçı ve özgürlükleri kısıtlayıcı maddelere dikkat çekilerek, Türkiye'nin demokratikleşme performansının Kopenhag kriterlerini karşılamaktan uzak olduğu ifade edilmektedir.

Demokrasimizin eksik, yaralı ve çağın gerisinde kalmış halinden yararlanan, egemenliklerini bu köhne yapı üzerine inşa eden kişi ve kurumlar varlığını sürdürdükçe, ne yazık ki, demokrasimizin aksayan yanları için köklü bir çözüm bulmak da mümkün olmayacaktır.

Demokrasi kültürünü ülkemizde yeşertmek ve küreselleşme sürecinin gerisine düşmemek için öncelikle bu köhnemiş yapı düzeltilmeli, gerekli reformlar gecikmeden gerçekleştirilmelidir. Türkiye, demokrasi kültürünü içselleştiremediği sürece, küresel süreçten kopuk yaşamaya mahkum olacaktır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- [1] DPT Özel İhtisas Komisyonu Raporu. (2000). *Küreselleşme*. Ankara.
- [2] Robertson, R. (1999). *Globalization; Social Theory And Global Culture*. (Çev: Ümit Hüsrev Yolsal). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- [3] Tonak, E.A. (2000). *Küreselleşme: Emperyalizm, Yerelcilik, İşçi Sınıfı*. Ankara: İmge Kitabevi.
- [4] Giddens, A. (1994). *Modernliğin Sonuçları*. (Çev: Ersin Kuşdil). Ankara: Ayrintı Yayınları.
- [5] Setzer, M. (1997). *Ekonomik Küreselleşme: Küreselleşmenin Ekonomi ve Teknoloji Üzerindeki Etkileri*. Ankara: SODEV Yayınları.
- [6] Brown, M. (1986). *The Production Of Society A Markian Foundation On For Social Theory*. New Jersey: Rowman/ Littlefield.
- [7] Keyman, E.F. (2000). *Türkiye ve Radikal Demokrasi*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- [8] Dağı, D.İ. (1999). Demokratikleşmenin Ön Şartı: Küreselleşme. *Yeni Türkiye Dergisi*, 29, ss.269-270.
- [9] Altan, M. (1998). Bilgi Toplumu ve Demokrasi. *Yeni Türkiye Dergisi*, 19, s.472.
- [10] Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliğinin Bildirisi. (2001). İnsan Hakları Ve Demokratikleşme, ss.1-2. (info@mazlumder.org.tr).
- [11] Tanör, B. (1997). *Türkiye'de Demokratikleşme Perspektifleri*. İstanbul: TÜSİAD Yayınları.
- [12] Friedman, T. (2001). Küreselleşmenin Türkiye için anlamı. *İstanbul Bilgi Üniversitesi Konferans Konuşması*, 31 Mayıs.
- [13] Friedman, T. (2000). *Lexus Ve Zeytin Ağacı / Küreselleşmenin Geleceği*. (Çev: Elif Özsayar). İstanbul: Boyner Holding Yayınları.
- [14] Kır, Y. (1997). Sözel Demokrasi Mi? Tam Demokrasi Mi? *Yeni Türkiye Dergisi*, Türk Demokrasi Özel Sayısı, 17.
- [15] Von Hayek, F.A. (1995). *Kölelik Yolu*. (Çev.: T. Fyzioglu & Y. Arsan). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- [16] Kuzu, B. (1997). Demokrasi ve Gereklere, *Yeni Türkiye Dergisi Türk Demokrasi Özel Sayısı*, 17, s.104.
- [17] Aybars, E. (1990). "Türkiye'de Demokrasi ve Fikir Kaynağı". *Türkiye'de Demokrasi Ve Demokrasi Kültürünün Gelişmesi*. İzmir: Türk Demokrasi Vakfı Yayını.

Abdullah ÖZKAN

[18] Erkan, H. (2000). *Bilgi Uygarlığı İçin Yeniden Yapılanma*. Ankara: İmge Kitabevi.

Abdullah ÖZKAN (abdullahozkan@turk.net) has PhD. of Communication Sciences at Marmara University Social Sciences Institute. His research areas are globalization, democracy culture and communication.